

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (första avdelningen)

den 27 januari 2021 *

”Begäran om förhandsavgörande – Konsumentskydd – Direktiv 93/13/EEG – Oskäliga villkor i konsumentavtal – Artiklarna 3.1, 4.1 och 6.1 – Bedömning av om avtalsvillkor är oskäliga – Avtalsvillkor som i förväg fastställer borgenärens potentiella fördel vid hävning av avtalet – Betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet – Tidpunkt som ska läggas till grund för bedömningen av en sådan obalans – Fastställande av att ett avtalsvillkor är oskäligt – Följder – Ett oskäligt avtalsvillkor ersätts av en dispositiv bestämmelse i nationell rätt”

I de förenade målen C-229/19 och C-289/19,

angående två beslut att begära förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, från Gerechtshof te Amsterdam (Appellationsdomstolen i Amsterdam, Nederländerna) (C-229/19) och Gerechtshof Den Haag (Appellationsdomstolen i Haag, Nederländerna) (C-289/19), av den 5 mars 2019 och den 2 april 2019, som inkom till EU-domstolen den 14 mars 2019 respektive den 9 april 2019, i målen

Dexia Nederland BV

mot

XXX (C-229/19),

Z (C-289/19),

meddelar

DOMSTOLEN (första avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden J.-C. Bonichot samt domarna L. Bay Larsen, C. Toader, M. Safjan och N. Jääskinen (referent),

generaladvokat: G. Pitruzzella,

justitiesekreterare: förste handläggaren M. Ferreira,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 3 september 2020,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- Dexia Nederland BV, genom J. de Bie Leuveling Tjeenk, J.M.K.P. Cornegoor och P.W. Post, advocaten,
- XXX, genom J.B. Maliepaard, advocaat,

* Rättegångsspråk: nederländska.

- Z, genom J.B. Maliepaard, advocaat
- Europeiska kommissionen, inledningsvis genom N. Ruiz García, P. Vanden Heede och M. van Beek, därefter av N. Ruiz García och P. Vanden Heede, samtliga i egenskap av ombud,

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Respektive begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, 1993, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169).
- 2 De har framställts i två mål mellan Dexia Nederland BV (nedan kallat Dexia) och konsumenter, angående beslutet att inte betala de belopp som följer av de slutavräkningar som detta bolag gjort efter att ha hävt avtal om aktieleasing som ingåtts mellan dessa konsumenter och ett bolag vars rättigheter och skyldigheter har övertagits av Dexia.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

- 3 Trettonde skälet i direktiv 93/13 har följande lydelse:

”Sådana författningsföreskrifter hos medlemsstaterna som direkt eller indirekt reglerar villkoren för konsumentavtal antas inte innehålla oskäliga villkor. Därför förefaller det inte nödvändigt att villkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter och principer eller bestämmelser i internationella konventioner som medlemsstaterna eller [Europeiska unionen] har tillträtt underkastas bestämmelserna i detta direktiv. I det avseendet omfattar uttrycket ’bindande författningsföreskrifter’ i artikel 1.2 även regler som enligt lagstiftningen gäller mellan de avtalsslutande parterna om inget annat har avtalats.”

- 4 I artikel 1 i detta direktiv föreskrivs följande:

”1. Syftet med detta direktiv är att närma medlemsstaternas lagar och andra författningar till varandra i fråga om oskäliga villkor i avtal som sluts mellan en näringsidkare och en konsument.

2. Avtalsvillkor som avspeglar bindande författningsföreskrifter samt bestämmelser eller principer i internationella konventioner som medlemsstaterna eller [unionen] har tillträtt, särskilt inom transportområdet, är inte underkastade bestämmelserna i detta direktiv.”

- 5 I artikel 3.1 och 3.3 i direktivet föreskrivs följande:

”1. Ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling skall anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

...

3. Bilagan innehåller en vägledande, inte uttömmande lista på villkor som kan anses oskäligen.

6 Bland de villkor som räknas upp i bilagan återfinns bland annat, i punkt 1 e, de villkor som har till syfte eller resultat att "en konsument som inte fullgör sina skyldigheter [ska bli skyldig att betala] ett oproportionerligt stort ersättningsbelopp".

7 I artikel 4.1 i samma direktiv föreskrivs följande:

"Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 7 skall frågan om ett avtalsvillkor är oskäligt bedömas med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt till alla övriga villkor i avtalet eller något annat avtal som det är beroende av."

8 Artikel 6.1 i direktiv 93/13 har följande lydelse:

"Medlemsstaterna skall föreskriva att oskäligen villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten och att avtalet skall förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäligen villkoren."

9 I artikel 7.1 i detta direktiv föreskrivs följande:

"Medlemsstaterna skall se till att det i konsumenternas och konkurrenternas intresse finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäligen villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter."

Nederländsk rätt

10 I artikel 6:271 i Burgerlijk Wetboek (civilrättslagen), i den lydelse som är tillämplig på omständigheterna i de nationella målen (nedan kallad BW), föreskrivs följande:

"Hävning av ett avtal befriar parterna från de skyldigheter som följer av avtalet. Om sådana skyldigheter redan har fullgjorts kvarstår den rättsliga grunden för fullgörandet av dessa skyldigheter, men parterna är då skyldiga att återbörda eller utge ersättning för redan mottagna prestationer."

11 Artikel 6:277 BW har följande lydelse:

"1. Om hela eller delar av ett avtal hävs, är den part vars avtalsbrott utgör grund för hävning skyldig att ersätta den andra parten för den skada som denne lidit på grund av att avtalet inte fullgörs av båda parterna, utan har blivit föremål för hävning.

..."

12 I artikel 7A:1576e BW föreskrivs följande:

"1. Köparen har alltid rätt att i förtid betala en eller flera poster av köpeskillingen som ännu inte förfallit till betalning.

2. Vid engångsbetalning av hela det utestående beloppet i förtid har köparen rätt till ett avdrag på 5 procent per år avseende varje post som betalas i förtid.

3. Parterna får avvika från bestämmelserna i denna artikel till förmån för köparen."

Målen vid de nationella domstolarna och tolkningsfrågorna

- 13 Målen vid de nationella domstolar har sin upprinnelse i XXX:s och Z:s vägran att betala de debetsaldon som anges i de slutavräkningar som Dexia upprättat med anledning av att leasingavtal som ingåtts mellan de förstnämnda och Dexias rättsliga föregångare hävts på grund av försenade betalningar av månadsbelopp till Dexia.
- 14 Vid denna typ av avtal lånar leasetagaren, som vanligtvis är en konsument, av en bank och för en bestämd tidsperiod ett penningbelopp, benämnt "kapitalbeloppet", som denna bank använder för att förvärva aktier för leasetagarens räkning och till dennes förmån. Banken förblir ägare till aktierna fram till dess att hela lånebeloppet har återbetalats, men eventuella utdelningar betalas till leasetagaren. Leasetagaren betalar under hela leasingavtalets löptid ett månadsbelopp, som motsvarar den ränta som ska utgå på kapitalbeloppet och i vissa fall ett belopp för amortering av kapitalbeloppet. När avtalet har löpt ut, avyttras aktierna och leasetagaren erhåller intäkterna från avyttringen av dessa aktier, med avdrag för den utestående delen av kapitalbeloppet och eventuella månadsbelopp som ännu inte har betalats till banken.
- 15 Det framgår av handlingarna i målet att Dexia hävde leasingavtalen i förtid på grund av försenade betalningar, i enlighet med de särskilda villkoren i de aktuella avtalen. När avtalen hävdes gjorde Dexia slutavräkningar i enlighet med artiklarna 6 och 15 i de särskilda avtalsvillkoren. Dessa artiklar har följande lydelse:
- "6. Om (a) leasetagaren trots skriftlig betalningspåminnelse alltjämt underlåter att betala ett eller flera månadsbelopp eller att fullgöra någon annan förpliktelse som följer av avtalet eller något annat leasingavtal som liknar detta avtal, eller om (b) leasetagaren ansöker om ackord i domstol eller har försatts i konkurs, har banken rätt att omedelbart häva avtalet och alla liknande leasingavtal och att kräva betalning av hela det eller de leasingbelopp som är utestående enligt samtliga löpande leasingavtal som liknar detta avtal, och att sälja värdepappren på börsen eller på annat sätt vid den tidpunkt som banken bestämmer. Banken ska dra av intäkterna från försäljningen från det belopp som leasetagaren är skyldig banken. Banken ska betala ett eventuellt positivt saldo till leasetagaren.
15. ... Vid hävning av avtalet har leasetagaren rätt till ett belopp motsvarande aktiernas marknadsvärde vid tidpunkten för hävningen, med avdrag för ett belopp motsvarande nuvärdet av den utestående delen av det totala belopp som överenskommits i leasingavtalet. Nuvärdet ska beräknas i enlighet med artikel 7A.1576e punkt 2 BW."
- 16 De hänskjutande domstolarna har preciserat att Hoge Raad der Nederlanden (Nederländernas högsta domstol) nyligen har prövat huruvida dessa avtalsvillkor är förenliga med direktiv 93/13 och i en dom av den 21 april 2017 (NL:HR:2017:773, Dexia/Tijhuis) slagit fast att artikel 6 i de särskilda villkoren i de aktuella avtalen skapar en betydande obalans mellan parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet, till nackdel för konsumenten.
- 17 Det framgår dessutom av besluten om hänskjutande att Hoge Raad der Nederlanden (Nederländernas högsta domstol) anser att metoden för att beräkna det belopp som Dexia har rätt att kräva, med tillämpning av artikel 6 i de särskilda villkoren i de aktuella avtalen, inte beaktar den fördel som detta bolag får till följd av hävningen, genom att det belopp som Dexia erhåller på nytt kan ge upphov till ränteintäkter, och att denna fördel endast till mycket liten del kompenseras genom att Dexia, med tillämpning av artikel 15 i de särskilda villkoren, vid beräkningen av nuvärdet av de utestående månadsbeloppen gör ett avdrag med 5 procent per år. Denna beräkningsmetod får nämligen till följd att den vinst som Dexia kan göra genom att i förtid återinvestera de aktuella penningmedlen på kapitalmarknaden fastställs till 5 procent per år. Om marknadsräntan överstiger 5 procent kommer skillnaden mellan den schablonmässigt bestämda räntesatsen och den verkliga marknadsräntan att

vara till fördel för Dexia. Hoge Raad der Nederlanden (Nederländernas högsta domstol) har understrukt att den fördel som Dexia får vid en förtida hävning kan vara mycket stor, beroende på räntesatsen och tidpunkten för avtalets upphörande eller hävning.

- 18 Hoge Raad der Nederlanden (Nederländernas högsta domstol) har slutligen påpekat att Dexia behåller sin möjlighet att häva avtalet vid utebliven betalning, och att Dexia då kan kräva skadestånd med tillämpning av artikel 6:277 BW.

Mål C-229/19

- 19 XXX ingick år 1999 två leasingavtal med ett bolag vars rättigheter och skyldigheter har övertagits av Dexia.
- 20 På grund av försenade betalningar hävde Dexia den 6 juni 2005, efter att ha skickat betalningspåminnelser till XXX, de berörda leasingavtalen i förtid och upprättade slutavräkningar.
- 21 Det framgår av handlingarna i målet att Dexia har upprättat slutavräkningarna med tillämpning av artiklarna 6 och 15 i de särskilda villkoren i de aktuella avtalen och fakturerat XXX det debetsaldo som angavs i dessa avräkningar.
- 22 XXX väckte talan vid domstol och yrkade bland annat att de två leasingavtalen skulle ogiltigförklaras eller fastställas vara hävda och att de belopp som utbetalats till Dexia skulle återbetalas. Dexia väckte genkärsmål och yrkade att XXX skulle förpliktas att betala ett belopp motsvarande hela det belopp jämte dröjsmålsränta som fortfarande var utestående enligt de två leasingavtalen.
- 23 Genom dom av den 19 november 2008 förpliktade Kantonrechter (Kantondomstolen, Nederländerna) Dexia att betala 2 507,69 euro per leasingavtal till XXX, i form av ett ersättningsbelopp, jämte lagstadgad ränta, och ogillade Dexias genkärsmål.
- 24 Båda parterna i mål C-229/19 överklagade denna dom till Gerechtshof te Amsterdam (Appellationsdomstolen i Amsterdam, Nederländerna). Dexia har yrkat att XXX:s talan ska ogillas och att bolagets genkärsmål ska bifallas. XXX har yrkat att han ska tillerkännas en högre ersättning än den han beviljats i första instans.
- 25 Gerechtshof te Amsterdam (Appellationsdomstolen i Amsterdam) har i detta sammanhang understrukt att eftersom det mål som anhängiggjorts vid den rör avtal som ingåtts mellan ett företag som tillhandahåller finansiella tjänster och konsumenter, ska den ex officio pröva huruvida ett villkor i de särskilda villkoren i de aktuella avtalen är oskäligt mot bakgrund av de kriterier som föreskrivs i direktiv 93/13 och, om så är fallet, ex officio ogiltigförklara detta villkor. Med anledning av den i punkterna 16–18 ovan nämnda domen från Hoge Raad der Nederlanden (Nederländernas högsta domstol), i vilken artikel 6 i de särskilda villkoren i de aktuella avtalen ansågs utgöra ett oskäligt villkor i den mening som avses i direktiv 93/13, är Gerechtshof te Amsterdam (Appellationsdomstolen i Amsterdam) emellertid osäker på hur dessa kriterier ska tillämpas.
- 26 Enligt den hänskjutande domstolen i mål C-229/19 gjorde Hoge Raad der Nederlanden (Högsta domstolen, Nederländerna) nämligen endast en abstrakt prövning av huruvida ett avtalsvillkor kan få negativa konsekvenser för konsumenten, i jämförelse med vad som följer av nationell lagstiftning, varvid den fann att redan den omständigheten att det är möjligt att ett avtalsvillkor ger konsumenten en nackdel är tillräcklig för att ett sådant villkor ska anses oskäligt i den mening som avses i direktiv 93/13.

- 27 Den hänskjutande domstolen anser emellertid att hänsyn bör tas till bland annat den omständigheten att avtalen om aktieleasing är avtal som ska fullgöras successivt och som ingåtts för en tid på upp till 20 år, vilket innebär att det vid ingåendet av dessa avtal i princip ännu inte är säkert att ett företag som tillhandahåller finansiella tjänster, såsom Dexia, kommer att få någon som helst fördel vid en förtida hävning. Hur stor denna fördel är varierar nämligen beroende på vilken räntesats som gäller vid den tidpunkt då det aktuella avtalet hävs i förtid och som skulle kunna erhållas vid investering av det i förtid uppburna beloppet, under avtalets återstående löptid.
- 28 I förevarande fall fastställer artikel 15 i de särskilda villkoren i de aktuella avtalen i förväg den potentiella fördelen för borgenären, vid förtida hävning av avtalet, till 5 procent per år av den utestående delen av det belopp som överenskommits i leasingavtalet, under avtalets återstående löptid. Enligt den hänskjutande domstolen ska det således först prövas huruvida fastställandet av Dexias potentiella fördel, mot bakgrund av samtliga omständigheter i det aktuella fallet, vid tidpunkten för ingåendet av de aktuella avtalen utgör missbruk eller inte, till exempel genom att jämföra detta villkor med de villkor som normalt tillämpas vid avbetalningsköp i liknande fall, eller med den räntesats som tillämpas i domstolsförfaranden vid fastställandet av nuvärdet med avseende på avtal med ett kapitalbelopp och en löptid som är jämförbara med dem som anges i de aktuella avtalen.
- 29 Vidare ska det enligt EU-domstolens praxis prövas huruvida en normalt informerad och skäliga uppmärksam och medveten genomsnittskonsumant vid ingåendet av det aktuella avtalet skulle ha kunnat godta att den fördel som Dexia erhåller vid en förtida hävning fastställs, med avvikelse från de tillämpliga bestämmelserna, med tillämpning av artiklarna 6 och 15 i de särskilda villkoren i de aktuella avtalen, med beaktande av bankens expertis och kunskap om den potentiella utvecklingen av räntenivåerna och med kännedom om att ingen sådan fördel skulle fastställas om bestämmelserna i artikel 6:277 BW tillämpades (se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 mars 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, punkterna 68 och 69, och dom av den 20 september 2017, Andricuic m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, punkterna 57 och 58).
- 30 Enligt den hänskjutande domstolen i mål C-229/19 strider dessutom den ovan i punkterna 16–18 nämnda domen från Hoge Raad der Nederlanden (Nederländernas högsta domstol) mot domen av den 7 augusti 2018, Banco Santander och Escobedo Cortés (C-96/16 och C-94/17, EU:C:2018:643). Hoge Raad der Nederlanden (Högsta domstolen i Nederländerna) fastställde i sin dom nämligen inte några bestämda kriterier som gör det möjligt för de nationella domstolarna att bedöma huruvida artikel 6 i de särskilda villkoren i de aktuella avtalen är oskälig. Den ansåg tvärtom att denna bestämmelse i samtliga fall är oförenlig med direktiv 93/13, eftersom den kan få negativa konsekvenser för konsumenten beroende på vissa omständigheter under avtalsperioden.
- 31 Den hänskjutande domstolen i mål C-229/19 önskar slutligen få klarhet i vilka följderna blir av att artiklarna 6 och 15 i de särskilda villkoren i de aktuella avtalen ogiltigförklaras. I detta sammanhang har den för det första anfört att avtalet om aktieleasing förblir bindande för parterna, även efter det att dessa artiklar har ogiltigförklarats, eftersom avtalet kan bestå även utan dessa. Enligt den hänskjutande domstolen borde Dexia för det andra inte kunna göra gällande de bestämmelser i BW som under de aktuella omständigheterna är ännu mindre förmånliga för konsumenten.
- 32 Mot denna bakgrund beslutade Gerechtshof te Amsterdam (Appellationsdomstolen i Amsterdam) att vilandeförklara målet och ställa följande fråga till EU-domstolen:

”Ska direktiv 93/13 tolkas så, att ett avtalsvillkor ska anses som oskäligt utifrån kriterierna i detta direktiv redan av det skälet att detta villkor, med hänsyn tagen till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks, är ägnat att ge upphov till en betydande obalans, beroende på de omständigheter som inträffar under avtalets löptid, i synnerhet genom att avtalsvillkoret innebär att den eventuella fördel som uppstår för näringsidkaren vid en förtida hävning av avtalet fastställs till en viss procentuell andel av det återstående leasingbeloppet, vilket utgör ett avsteg från de tillämpliga

bestämmelserna i nationell lagstiftning, enligt vilka denna fördel inte fastställs i förväg utan ska bestämmas utifrån omständigheterna i samband med hävningen av avtalet, med beaktande av särskilt den ränta som kan uppbäras på ett i förtid erhållet belopp under avtalets resterande löptid?”

Mål C-289/19

- 33 Den 17 mars 2000 ingick Z, i egenskap av leasetagare, två avtal om leasing av aktier med ett bolag vars rättigheter och skyldigheter har övertagits av Dexia.
- 34 Under år 2006 hävde Dexia, på grund av betalningsförsening, i förtid de avtal om aktieleasing som ingåtts med Z och upprättade slutavräkningar, med tillämpning av artiklarna 6 och 15 i de särskilda villkoren i de aktuella avtalen, i vilka det angavs debetsaldon som Z vägrade att betala.
- 35 Det framgår dessutom av begäran om förhandsavgörande att Dexia, i målet mellan Dexia och Z, har medgett att Z:s ekonomiska situation var sådan att de betalningsskyldigheter som följde av dessa avtal utgjorde en alltför betungande ekonomisk börda för denne och att Dexia därför, med tillämpning av nationell rättspraxis avseende följderna av att en bank inte iakttar sin omsorgsplikt, var skyldig att betala skadestånd till honom. Enligt Dexia innebar denna rättspraxis att skadeståndet skulle uppgå till två tredjedelar av de månadsbelopp som redan hade betalats, med avdrag för redan utbetalade utdelningar, och till två tredjedelar av det återstående skuldbeloppet. Banken ansåg sig emellertid fortfarande ha rätt till en tredjedel av de månadsbelopp som ännu inte hade betalats.
- 36 Efter det att Z väckt genkärsmål mot Dexia förpliktade Kantonrechter (Kantondomstolen), i dom av den 21 maj 2013, Dexia att betala 18 804,60 euro till denne. Dexia överklagade denna dom till den hänskjutande domstolen i mål C-289/19.
- 37 Genom beslut av den 29 november 2016 vilandeförklarade denna hänskjutande domstol målet fram till dess att Hoge Raad der Nederlanden (Nederländernas högsta domstol) meddelade den i punkterna 16–18 ovan nämnda domen.
- 38 Efter att ha beaktat vad Hoge Raad der Nederlanden (Nederländernas högsta domstol) slog fast i den domen, tvistar Z och Dexia i målet vid den nämnda hänskjutande domstolen numera om huruvida Dexia, då banken inte kan göra gällande artikel 6 i de särskilda villkoren i de aktuella avtalen, likväl kan göra anspråk på ersättning enligt bestämmelserna i den tillämpliga nationella lagstiftningen.
- 39 Den hänskjutande domstolen har påpekat att frågan huruvida nationell domstol kan ersätta ett oskäligt avtalsvillkor med en dispositiv bestämmelse i nationell rätt redan har behandlats i generaladvokaten Wahls förslag till avgörande i de förenade målen Banco Santander och Escobedo Cortés (C-96/16 och C-94/17, EU:C:2018:216). Generaladvokaten bedömde att denna möjlighet bör begränsas till de fall då en ogiltigförklaring av ett oskäligt avtalsvillkor skulle tvinga den nationella domstolen att ogiltigförklara avtalet i dess helhet och detta skulle få negativa konsekvenser för konsumenten. Eftersom EU-domstolen i de nämnda förenade målen fann att det saknades anledning att besvara frågan härom, behövs emellertid fortfarande ett klagörande på denna punkt.
- 40 Mot denna bakgrund beslutade Gerechtshof Den Haag (Appellationsdomstolen i Haag, Nederländerna) att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:
- ”1) Kan den som har uppställt ett ogiltigförklarat oskäligt avtalsvillkor, enligt vilket konsumenten ska betala ersättning om han eller hon inte fullgör sina skyldigheter, göra anspråk på ersättning enligt dispositiv lagstiftning?”

- 2) Har det någon betydelse för svaret på denna fråga om den ersättning som kan göras gällande enligt den nationella lagstiftningen är antingen lika stor som, eller lägre eller högre än ersättningen enligt det ogiltigförklarade avtalsvillkoret?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Tolkningsfrågan i mål C-229/19

- 41 Gerechtshof te Amsterdam (Appellationsdomstolen i Amsterdam) har ställt sin tolkningsfråga för att få klarhet i huruvida ett villkor i ett spekulationsavtal, såsom de avtal om aktieleasing som är aktuella i det nationella målet, i vilket den fördel som näringsidkaren erhåller vid en förtida hävning av avtalet fastställs i förväg, ska anses vara oskäligt enligt bestämmelserna i direktiv 93/13, redan på grund av att detta villkor, vid en bedömning endast utifrån omständigheterna i samband med ingåendet av det aktuella avtalet, kan skapa en betydande obalans mellan parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet under fullgörandet av detta avtal.
- 42 I förevarande fall framgår det, såsom har erinrats om i punkt 15 ovan, av handlingar i målet att Dexia, enligt artikel 6 i de särskilda villkoren i de aktuella avtalen, vid avtalens förtida upphörande har rätt, från och med dagen för hävningen, till obetald ränta fram till den dag då det aktuella avtalet i förtid upphörde att gälla, samt till kapitalbeloppet och till den ränta som skulle ha betalats under perioden från avtalets förtida upphörande till den ursprungligen överenskomna avtalstidens utgång. I artikel 15 i dessa särskilda villkor föreskrivs att nuvärdet av detta kapitalbelopp och denna ränta ska justeras med 5 procent per år, vilket följaktligen innebär ett fastställande i förväg av den fördel som Dexia erhåller vid en förtida hävning genom att banken snabbare återfår nämnda kapitalbelopp jämte ränta och kan återinvestera dessa medel.
- 43 EU-domstolen konstaterar inledningsvis att den fråga som Gerechtshof te Amsterdam (Appellationsdomstolen i Amsterdam) har ställt vilar på antagandet att artiklarna 6 och 15 i de särskilda villkoren i de aktuella avtalen ska tolkas tillsammans, trots att det inte råder enighet mellan parterna på denna punkt.
- 44 Enligt fast rättspraxis är den hänskjutande domstolen ensam behörig att fastställa och bedöma de faktiska omständigheterna i det mål som den har att avgöra samt att tolka och tillämpa nationell rätt (dom av den 8 juni 2016, Hünnebeck, C-479/14, EU:C:2016:412, punkt 36). Det ankommer på EU-domstolen, i enlighet med fördelningen av behörighet mellan denna och de nationella domstolarna, att beakta den faktiska och rättsliga bakgrunden till tolkningsfrågorna, såsom den angetts i beslutet om hänskjutande (dom av den 6 december 2018, Preindl, C-675/17, EU:C:2018:990, punkt 24).
- 45 Det följer vidare av fast rättspraxis att EU-domstolens behörighet på detta område omfattar tolkningen av begreppet ”oskäligt villkor” i artikel 3.1 i direktiv 93/13 och i dess bilaga samt de kriterier som den nationella domstolen kan eller ska tillämpa när den prövar ett avtalsvillkor utifrån bestämmelserna i detta direktiv, varvid det ankommer på sistnämnda domstol att, med beaktande av dessa kriterier och mot bakgrund av de specifika omständigheterna i det aktuella fallet, ta ställning till hur ett visst avtalsvillkor konkret ska kvalificeras. Härav följer att EU-domstolen endast ska ge den hänskjutande domstolen upplysningar som denna ska beakta vid bedömningen av huruvida det aktuella villkoret är oskäligt (dom av den 3 september 2020, Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 och C-252/19, EU:C:2020:631, punkt 91 och där angiven rättspraxis).
- 46 Enligt artikel 3.1 i direktiv 93/13 ska ett avtalsvillkor anses vara ”oskäligt” om det medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt ett avtal mellan en konsument och en näringsidkare och detta är till konsumentens nackdel.

- 47 Genom att det i artikel 3.1 i direktiv 93/13 hänvisas till begreppen ”god sed” och ”betydande obalans” i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten, anges emellertid i denna bestämmelse endast på ett abstrakt sätt vad som gör ett avtalsvillkor oskäligt när detta inte har varit föremål för individuell förhandling (dom av den 14 mars 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, punkt 67 och där angiven rättspraxis).
- 48 Domstolen har därför slagit fast att det vid bedömningen av huruvida ett villkor medför en ”betydande obalans” i avtalsparternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet bland annat ska tas hänsyn till de bestämmelser i nationell rätt som skulle ha tillämpats, om parterna inte hade överenskommit något på denna punkt. Genom en sådan jämförelse kan den nationella domstolen bedöma om, och i så fall i vilken grad, avtalet ger konsumenten en sämre rättslig ställning än vad som följer av gällande nationell rätt. Det är i detta sammanhang även relevant att undersöka konsumentens rättsliga ställning vad gäller de medel som han eller hon enligt den nationella lagstiftningen förfogar över för att hindra fortsatt användning av oskäliga avtalsvillkor (dom av den 26 januari 2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, punkt 59 och där angiven rättspraxis).
- 49 Prövningen av huruvida det föreligger en ”betydande obalans” kan inte begränsas till en ekonomisk bedömning av kvantitativ art som grundar sig på en jämförelse mellan, å ena sidan, det sammanlagda beloppet för den transaktion som avtalet avser och, å andra sidan, de kostnader som konsumenten åläggs genom detta avtalsvillkor. Det kan nämligen vara fråga om en betydande obalans redan på grund av att den rättsliga ställning som konsumenten har enligt tillämpliga nationella bestämmelser, såsom part i det aktuella avtalet, undergrävs på ett tillräckligt allvarligt sätt, antingen genom en begränsning av de rättigheter som avtalet enligt nämnda bestämmelser ger konsumenten, eller genom att konsumenten hindras från att utöva dessa rättigheter eller genom att konsumenten åläggs en ytterligare förpliktelse som inte föreskrivs i nationell rätt (dom av den 3 oktober 2019, Kiss och CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punkt 51).
- 50 Domstolen har vidare slagit fast att avtalet på ett tydligt sätt ska ange hur den mekanism som det aktuella avtalsvillkoret hänvisar till konkret fungerar samt, i förekommande fall, hur denna mekanism förhåller sig till sådana som föreskrivs i andra villkor, så att konsumenten på grundval av precisa och begripliga kriterier kan bedöma de ekonomiska konsekvenserna av avtalet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 20 september 2017, Andriuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 45 och där angiven rättspraxis).
- 51 I artikel 4.1 i direktiv 93/13 preciseras att frågan huruvida ett avtalsvillkor är oskäligt ska bedömas med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt till alla övriga villkor i avtalet eller något annat avtal som det är beroende av.
- 52 Det följer av denna bestämmelse och av artikel 3 i direktivet, såsom de tolkats av domstolen, att bedömningen av huruvida ett avtalsvillkor är oskäligt ska göras med utgångspunkt i den tidpunkt då det berörda avtalet ingicks (se, för ett liknande resonemang, dom av den 9 juli 2020, Ibercaja Banco, C-452/18, EU:C:2020:536, punkt 48).
- 53 Enligt fast rättspraxis består de omständigheter som avses i artikel 4.1 i nämnda direktiv av alla omständigheter som vid tidpunkten för avtalets ingående kunde vara kända för näringsidkaren och som var ägnade att påverka det senare genomförandet av avtalet. Ett avtalsvillkor kan nämligen medföra en obalans mellan parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet som inte visar sig förrän under avtalets genomförande (se, för ett liknande resonemang, dom av den 20 september 2017, Andriuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 54, dom av den 5 juni 2019, GT, C-38/17, EU:C:2019:461, punkt 40, och dom av den 9 juli 2020, Ibercaja Banco, C-452/18, EU:C:2020:536, punkt 48).

- 54 Det framgår således av denna rättspraxis att den nationella domstolen, med tillämpning av direktiv 93/13, vid bedömningen av huruvida ett villkor är oskäligt endast ska utgå från den tidpunkt då det aktuella avtalet ingicks och, mot bakgrund av samtliga omständigheter i samband med avtalets ingående, att den ska bedöma huruvida villkoret i sig var ägnat att ge upphov till en obalans i parternas rättigheter och skyldigheter till fördel för näringsidkaren. Även om man vid en sådan bedömning kan beakta genomförandet av avtalet, får denna bedömning under inga omständigheter påverkas av händelser som inträffat efter avtalets ingående och som ligger utanför parternas kontroll.
- 55 Även om det är obestridligt att den obalans som avses i artikel 3.1 i direktiv 93/13 i vissa fall kan uppstå först under avtalets genomförande, finns det följaktligen skäl att pröva huruvida villkoren i avtalet redan vid den tidpunkt då avtalet ingicks var ägnade att ge upphov till denna obalans, och detta trots att denna obalans endast kan uppstå om vissa omständigheter inträffar och trots att villkoret under andra omständigheter till och med skulle kunna vara till konsumentens fördel.
- 56 Det motsatta resonemanget skulle innebära att bedömningen av huruvida ett avtalsvillkor är oskäligt underordnas de förhållanden under vilka avtalet genomförs och den eventuella framtida utvecklingen av omständigheter som påverkar avtalet. Näringsidkarna skulle då kunna spekulera i fråga om genomförandet av avtalet och utvecklingen av dessa omständigheter samt införa ett potentiellt oskäligt villkor och hoppas på att villkoret under vissa omständigheter inte kan kvalificeras som oskäligt.
- 57 Det ska vidare erinras om att det i artikel 6.1 i direktiv 93/13 föreskrivs att oskäliga avtalsvillkor inte är bindande för konsumenten och därför ska anses aldrig ha existerat. Om bedömningen av huruvida ett villkor är oskäligt skulle kunna påverkas av händelser som inträffar efter avtalets ingående och som ligger utanför parternas kontroll, skulle den nationella domstolen emellertid kunna nöja sig med att underlåta att tillämpa det omtvistade villkoret endast beträffande de perioder under vilka detta villkor ska anses vara oskäligt.
- 58 Det ska även erinras om att det framgår av EU-domstolens fasta praxis att den nationella domstolen, vid bedömningen av huruvida ett avtalsvillkor som ligger till grund för talan är oskäligt, ska beakta alla övriga villkor i det aktuella avtalet (dom av den 10 september 2020, A (Andrahandsuthyrning av en subventionerad bostad), C-738/19, EU:C:2020:687, punkt 25).
- 59 För det fall ett avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument är av sådan art att det kan anses utgöra ett spekulationsavtal, vilket är fallet med de aktuella avtalen om aktieleasing, ska den nationella domstolen även kontrollera att ett avtalsvillkor, med hänsyn till samspelet med övriga villkor i avtalet, inte leder till en mycket ojämn fördelning av de risker som parterna i avtalet ska bära.
- 60 Av det ovan anförda följer att den fråga som ställts i mål C-229/19 ska besvaras enligt följande. Bestämmelserna i direktiv 93/13 ska tolkas så, att ett villkor i ett spekulationsavtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument, såsom avtal om aktieleasing, ska anses vara oskäligt, om detta avtalsvillkor, vid en bedömning som görs med beaktande av omständigheterna i samband med det berörda avtalets ingående och med utgångspunkt i den tidpunkt då avtalet ingicks, kan anses vara ägnat att ge upphov till en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter under genomförandet av detta avtal, och detta även om denna obalans endast skulle kunna uppstå om vissa omständigheter inträffar eller om nämnda avtalsvillkor under andra omständigheter till och med skulle kunna vara till konsumentens fördel. Det ankommer därför på den hänskjutande domstolen att pröva huruvida ett avtalsvillkor, som i förväg fastställer den fördel som näringsidkaren erhåller vid en förtida hävning av avtalet, mot bakgrund av omständigheterna i samband med avtalets ingående redan vid denna tidpunkt var ägnat att ge upphov till en sådan obalans.

Tolkningsfrågorna i mål C-289/19

- 61 Gerechtshof Den Haag (Appellationsdomstolen i Haag) har ställt sina två tolkningsfrågor, vilka ska prövas tillsammans, för att få klarhet i huruvida en näringsidkare, som i egenskap av säljare har påtvingat konsumenten ett avtalsvillkor som förklarats oskäligt, och följaktligen ogiltigt, av nationell domstol, kan göra anspråk på ersättning enligt en dispositiv bestämmelse i nationell rätt som skulle ha varit tillämplig om detta avtalsvillkor inte hade förelegat.
- 62 Enligt fast rättspraxis följer det av artikel 6.1 i direktiv 93/13 att den nationella domstolen är skyldig att underlåta att tillämpa oskäliga avtalsvillkor, så att de inte får bindande verkan för konsumenten, såvida inte konsumenten motsätter sig detta (se, för ett liknande resonemang, dom av den 3 mars 2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, punkt 58 och där angiven rättspraxis). Detta avtal ska nämligen i princip bestå, utan att det görs andra ändringar än vad som följer av att de oskäliga avtalsvillkoren upphävs, i den mån det är juridiskt möjligt att avtalet består på detta sätt enligt nationell rätt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 5 juni 2019, GT, C-38/17, EU:C:2019:461, punkt 42 och där angiven rättspraxis).
- 63 När den nationella domstolen konstaterar att ett oskäligt villkor i ett avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument är ogiltigt, får den nationella domstolen följaktligen inte komplettera avtalet genom att ändra innehållet i detta villkor (se, för ett liknande resonemang, dom av den 3 mars 2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, punkt 59 och där angiven rättspraxis).
- 64 Om en nationell domstol fick ändra innehållet i oskäliga villkor i sådana avtal kunde detta äventyra förverkligandet av det långsiktiga syftet med artikel 7 i direktiv 93/13. En sådan möjlighet skulle nämligen motverka den avskräckande effekt det har på näringsidkarna att sådana oskäliga villkor helt enkelt inte kan tillämpas gentemot konsumenterna, eftersom näringsidkarna skulle vara benägna att använda sådana avtalsvillkor med vetskap om att även om de skulle ogiltigförklaras så skulle den nationella domstolen kunna komplettera avtalet i nödvändig utsträckning på ett sådant sätt att dessa näringsidkares intressen tillvaratogs (dom av den 14 juni 2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, punkt 69, dom av den 30 april 2014, Kásler och Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punkt 79, dom av den 26 mars 2019, Abanca Corporación Bancaria och Bankia, C-70/17 och C-179/17, EU:C:2019:250, punkt 54, och dom av den 3 mars 2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, punkt 60).
- 65 Det framgår i förevarande fall av handlingarna i målet att de aktuella avtalen om aktieleasing kan bestå utan det oskäliga villkoret.
- 66 Det framgår av den rättspraxis som det hänvisas till i punkterna 62–64 ovan att den nationella domstolen, i ett fall som det som är aktuellt i mål C-289/19, enligt artikel 6.1 i direktiv 93/13 inte får ersätta det oskäliga avtalsvillkoret med en dispositiv bestämmelse i nationell rätt, när en ogiltigförklaring av detta villkor inte medför att den nationella domstolen blir tvungen att ogiltigförklara avtalet i dess helhet, vilken ogiltigförklaring skulle kunna få mycket negativa konsekvenser för konsumenten som därigenom skulle drabbas negativt.
- 67 Av det ovan anförda följer att de frågor som ställts i mål C-289/19 ska besvaras så, att bestämmelserna i direktiv 93/13 ska tolkas så, att en näringsidkare, som i egenskap av säljare har påtvingat en konsument ett avtalsvillkor som förklarats oskäligt och följaktligen ogiltigt av nationell domstol, inte, i ett fall där avtalet kan bestå utan detta villkor, kan göra anspråk på ersättning enligt en dispositiv bestämmelse i nationell rätt som skulle ha varit tillämplig om detta avtalsvillkor inte hade förelegat.

Rättegångskostnader

- 68 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i de nationella målen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (första avdelningen) följande:

- 1) **Bestämmelserna i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäligen villkor i konsumentavtal ska tolkas så, att ett villkor i ett spekulationsavtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument, såsom avtal om aktieleasing, ska anses vara oskäligt, om detta avtalsvillkor, vid en bedömning som görs med beaktande av omständigheterna i samband med det berörda avtalets ingående och med utgångspunkt i den tidpunkt då avtalet ingicks, kan anses vara ägnat att ge upphov till en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter under genomförandet av detta avtal, och detta även om denna obalans endast skulle kunna uppstå om vissa omständigheter inträffar eller om nämnda avtalsvillkor under andra omständigheter till och med skulle kunna vara till konsumentens fördel. Det ankommer därför på den hänskjutande domstolen att pröva huruvida ett avtalsvillkor, som i förväg fastställer den fördel som näringsidkaren erhåller vid en förtida hävning av avtalet, mot bakgrund av omständigheterna i samband med avtalets ingående redan vid denna tidpunkt var ägnat att ge upphov till en sådan obalans.**
- 2) **Bestämmelserna i direktiv 93/13 ska tolkas så, att en näringsidkare, som i egenskap av säljare har påtvingat en konsument ett avtalsvillkor som förklarats oskäligt och följaktligen ogiltigt av nationell domstol, inte, i ett fall där avtalet kan bestå utan detta villkor, kan göra anspråk på ersättning enligt en dispositiv bestämmelse i nationell rätt som skulle ha varit tillämplig om detta avtalsvillkor inte hade förelegat.**

Underskrifter